

РОЗДІЛ 5. ТЕОРІЯ І МЕТОДИКА ВИХОВАННЯ

ВПЛИВ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ ХРИСТИЯНСТВА ТА СПОРТУ НА ВИХОВАННЯ ОСОБИСТОСТІ

INFLUENCE OF RELATIONSHIP BETWEEN CHRISTIANITY AND SPORTS ON PERSONALITY EDUCATION

У статті розглядається актуальне та дискусійне питання взаємозв'язку двох суперечливих і своєрідних соціокультурних явищ – християнства та спорту. У вітчизняному академічному просторі спостерігається дефіцит фундаментальних досліджень з можливості взаємозв'язку християнства і спорту та розбіжності філософії та педагогіки в оціночних судженнях з приводу якості їх морально-виховного впливу на формування особистості.

Метою статті є дослідження актуальної проблеми взаємозв'язку християнства та спорту в історії розвитку людської культури та сучасного розуміння його виховного впливу на формування особистості.

Для об'єктивного аналізу зазначеної проблеми методологічну основу дослідження склали роботи іноземних авторів, які доводять тісний історичний зв'язок між християнством та спортом та дискутують з приводу його сучасних особливостей.

Проаналізовано становлення спорту від його зародження в Стародавній Греції, що мало глибоко релігійний та культовий характер і сприяло формуванню морально-виховного ідеалу, привабливого для багатьох людських поколінь. Із занепадом грецької культури розвиток спорту та фізичної культури був тісно пов'язаний з гладіаторськими поєдинками та військовою справою, діяльністю християнських лицарських орденів, ідеалами гуманізму, дозвіллям тощо. Ставлення християнства до таких процесів було різним – від гострого заперечення та критики до використання з метою фізичного виховання та підготовки. Наразі склались різні оціночні судження з приводу їх можливої взаємодії та спільних рис, що сприяють самоствердженню молодій людині, мотивують її на добрі справи.

Зроблено висновки про спорт і християнство, що постали як закономірний результат багатовікової історії та пропонують потужний морально-виховний ресурс для формування особистості, де найбільш виразно проявляються її духовні і фізичні якості. Хоча взаємозв'язки християнства і спорту ще далекі до свого ідеалу, але вони сприяють засвоєнню таких компетентностей, що впливають на успішний вибір особистої життєвої траєкторії.

Ключові слова: історія спорту, історія християнства, взаємозв'язок християнства

та спорту, моральне виховання, формування особистості.

The article deals with the topical and debatable issue of the relationship between two contradictory and peculiar socio-cultural phenomena – Christianity and sports. In the domestic academic space, there is a shortage of fundamental research on the possibility of the relationship between Christianity and sports, and the disagreement of philosophy and pedagogy in the evaluation judgments regarding the quality of their moral and educational influence on personality formation.

The purpose of the article is to study the topical problem of the relationship between Christianity and sports in the history of the development of human culture and the modern understanding of its educational influence on personality formation.

For an objective analysis of the mentioned problem, the methodological basis of the study was made up of the works of foreign authors who prove the close historical connection between Christianity and sports and discuss its modern features.

It is analyzed the development of sport from its origin in Ancient Greece, which had a deeply religious and cult character and contributed to the formation of a moral and educational ideal attractive to many human generations. With the decline of Greek culture, the development of sports and physical culture was closely related to gladiator fights and military affairs, activities of Christian knightly orders, ideals of humanism, leisure, etc. The attitude of Christianity to such processes was different – from sharp denial and criticism to use for the formation of physical education and training. Currently, there are various evaluative judgments about their possible interaction and common features that contribute to the self-affirmation of a young person and motivate them to do good deeds.

Conclusions are made about sports and Christianity, which appeared as a natural result of centuries-old history and offer a powerful moral and educational resource for the formation of a personality, where its spiritual and physical qualities are most clearly manifested. Although the relationships between Christianity and sports are still far from ideal, they contribute to the acquisition of such competencies that influence the successful choice of a personal life path.

Key words: sport history, history of christianity, relationship between Christianity and sports, moral education, personality formation.

УДК 27:796]:37.015.31
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2024/69.2.40>

Кислий А.О.,
д-р філос. наук, доцент,
професор кафедри філософії
та культурології
Національного університету
«Чернігівський колегіум»
імені Т.Г. Шевченка

Кисла О.Ф.,
канд. пед. наук, доцент,
доцент кафедри дошкільної
та початкової освіти
Національного університету
«Чернігівський колегіум»
імені Т.Г. Шевченка

Постановка проблеми у загальному вигляді
та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями.

Для філософії та педагогіки завжди найважливішим завданням було і є пошук надійної ціннісної

основи для виховного впливу на формування особистості. В нинішніх умовах вимоги до виховного ідеалу актуалізували проблему розуміння його суб'єкт-об'єктивної природи, адже різнобічний розвиток людини відбувається під значним впливом

досягнень, породжених сучасною цивілізацією, що створює передумови для зростання її індивідуальних можливостей.

Безперечно глибокі трансформації українського суспільства та держави на початку ХХІ століття виявилися часом, коли людські екзистенціали проявились настільки виразно, що спричинили не лише духовно-моральне піднесення, а й стали стимулом для переосмислення нових орієнтирів у формуванні особистості. Серед найрізноманітніших факторів, що впливають на її самоідентифікацію і заслуговують на увагу, є християнство і спорт. Ці два суперечливі, своєрідні та значимі соціокультурні явища в значній мірі пронизують усю нашу культуру і мають помітні виховні важелі впливу на розвиток суспільства та окремої особи.

Однією з методологічних проблем є відсутність вітчизняних академічних досліджень з можливості взаємозв'язку християнства і спорту та розбіжності в оціночних судженнях з приводу якості морального потенціалу їх взаємовпливу у вихованні конкретної особи. Спорт як багатофункціональне явище культури, як закономірний результат багатовікової історії людства довгий час ототожнювався, перш за все, з тілесністю, маскуліністю, фізичною культурою, військовою справою. Ще більше критичних зауважень у вітчизняному інтелектуальному просторі удостоїлася християнська церква. Підставою для цього було проведення «квазірелігійного експерименту» у Радянському Союзі, який полягав не лише у знищенні релігії та Церкви, а й у виробленні такої ідеології, що мала усі ознаки нової релігії з її комуністичною апологетикою та культом, побудованим на авторитеті сили.

Наразі відновлення історичної справедливості по відношенню до джерел духовно-моральних цінностей засвідчує про намагання подолати наслідки радянських ідеологем та політики як у релігійній сфері, так і у спорті. Цей процес вимагає напруженого інтелектуального пошуку та подолання ідейно-світоглядних розходжень між християнськими – духовними і спортивними – фізичними, матеріальними баченнями основ життя людини. Адже християнство протягом багатьох століть було суттєвим фактором, що визначав явища суспільного та індивідуального буття і нині вважається універсальним модусом особистісного самовизначення та цілепокладання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Для об'єктивного аналізу зазначеної проблеми вважаємо за необхідне звернутися до авторитетних зарубіжних наукових праць, адже за останні п'ятдесят років спостерігається стале зростання академічної літератури, присвяченої спорту та релігії. Серед найбільш відомих сучасних дослідників слід назвати Adogame A., Alpert R., Baker W., Cooper D., Grimshaw M., Kathleen M. Armour, Price J.L. У своїх спільних роботах Andrew Parker

та Nick J. Watson [1, 3] визнають беззаперечний історичний зв'язок між християнством та спортом та зазначають про наявність дискусії з приводу можливості позитивного взаємовпливу християнства та спорту в сучасних умовах західної секуляризації.

Заслуговує на увагу праця «What the Book Says About Sport» [4] дослідника, співробітника організації «Християни в спорті» Stuart Weir. Унікальність даної роботи полягає в тому, що у ній подається олімпійський спорт через призму християнського світогляду. Основну увагу автор зосереджує на житті деяких видатних спортсменів-християн та намагається показати важливість християнської віри для успішних виступів спортсменів.

Метою статті є дослідження актуальної проблеми взаємозв'язку християнства та спорту в історії розвитку людської культури та сучасного розуміння його виховного впливу на формування особистості та суспільства.

Виклад основного матеріалу. Безперечно спорт має давню історію свого виникнення і становлення. Практично усі дослідники віднаходять його паростки у найдавніших культурах і цивілізаціях та пов'язують з архаїчними релігійними уявленнями про світ та людину. Впорядкування спорту у формі олімпійських ігор відбулось в Стародавній Греції. Проведення змагань у місті Олімпії на честь Зевса Олімпійського та інших олімпійських богів і героїв говорить про їх глибоко релігійну природу. Змагальність була характерна для усієї старогрецької культури, а дух Олімпіади впливав на формування ідеалів суспільного та індивідуального порядків. Підготовка, участь у змаганнях і, перш за все, перемога атлета була на стільки престижною, що слава тріумфатора поширювалась по усій Греції, а місто, яке він представляв, підвищувало свій суспільний авторитет. Ідеали олімпійських ігор, що сформувались в Давній Греції, вічні і привабливі для всього людства і кожної людини зокрема. Не тільки для учасників та переможців олімпіад, які отримують довічне звання олімпійського чемпіона, а й для всіх, хто цінує силу людського духу [6].

Із занепадом грецької культури розвиток олімпійських ігор продовжується під владою Риму, вони стають усе більше схожими на «видовища», «спортивні шоу». Задоволення потреби «хліба та видовищ», що підтримувалась політикою держави, фактично підготувало підґрунтя для поширення та популяризування гладіаторських поєдинків, приречених на смерть. Звичайно, християни в Римській імперії, які уже переймаються захистом своєї віри та були втягнуті у процес формування основ віровчення та церковної організації, виявляються по суті єдиною силою, яка негативно ставиться до такого римського язичницького жертвопринесення, яке занапащає душі людей. На гладіаторській арені засуджені на смерть християни

продемонстрували подвиг непротивлення злу та, прийнявши смерть без зброї, склали новий християнський ідеал мучеництва за віру. Це засвідчує про поступову втрату Олімпійськими іграми можливості належним чином виконувати морально-виховні функції, що відводилися їм у Греції. Християнство, у свою чергу, запропонувало новий виховний ідеал та, отримавши від імператора Костянтина Великого підтримку держави, вимагає повної заборони язичницьких ігор. Під впливом християнських ідей, внутрішніх економічних та політичних протиріч, збіднілих міст від нападів варварів, поганой організації змагань і масових заворушень на аренах у 394 році проведення Олімпійських ігор було заборонено, а всі форми фізичної активності та атлетичні традиції стали елементом військової підготовки [2, с. 60].

Звертаючись до фундаментальних засад християнства, викладеного в Святому Письмі та Святому Переданні, не можна однозначно сприймати критику спорту зі сторони, перш за, все воцерковлених християн. Адже у Новозавітних текстах Біблії грецькі спортивні змагання часто ставляться у приклад для християн як подолання труднощів та досягнення вищих духовних цілей. У Діяннях святих Апостолів та Посланнях Павла виразно прослідковується те, на скільки широко Павло був знайомий з греко-римською культурою, фізичними вправами атлетів та олімпійськими іграми. Апостол Павло використовує спортивну термінологію, не засуджує культ тіла греків – він не марний чи гріховний, але має невелике значення для есхатологічних перспектив людської душі. Павло наголошує своїм учням про необхідність боротьби за християнську віру та прагнення до перемоги над суперниками (ворогами) протягом усього життя. У спорті нагорода чекає на одного переможця. Спортивні ж аналогії апостола Павла адресовані усім християнам, адже вічну, невичерпну винагороду на небесах повинні отримати усі, хто подолав дистанцію праведного життя [5].

Християнство наголошує на створенні людини Богом в єдності безсмертної душі і тіла, яким обіцяне воскресіння. Тіло вважається храмом Духа Святого, а завдяки тілесним здібностям та здатностям людина засвідчує наявність творчого потенціалу, прояву розуму, свободи волі, власних моральних вчинків тощо [8, с. 89–90]. Людина постає як духовно-фізична особа, котра здатна отримувати дієву вольову енергійну підтримку через єднання з Богом та покликана до творчої розрядки у духовно-душевному і матеріально-тілесному аспектах.

Християнське вчення про природу, сутність і розвиток людини та суспільні ідеали ще довгий час буде прямо чи опосередковано впливати на розвиток європейської культури і у перспективі на відродження спорту. У Середні віки в лоні католицької церкви виникають християнські лицарські

ордени. Братства воїнів Христових, виступаючи як захисники християнської віри і Церкви, повинні були мати гарну фізичну підготовку, і як учасники хрестових походів, і як учасники лицарських турнірів, що стали образом мирного суперництва.

Запропоновані в епоху Відродження ідеали гуманізму, в основі яких була людина як головна цінність, сприяли прояву особистих якостей, активності, свободи волевиявлення і, разом з тим, прагнення до самозбереження. Філософія та педагогіка поступово фокусуються на особистості у повноті її духовної і фізичної досконалості в умовах земного життя. У роботах просвітників масово з'являються різні теоретичні та практичні напрацювання зі спорту та фізичного виховання, що поступово виділяються в окремий предмет педагогічної науки.

Ідеали гуманізму значно розширили поле зацікавленості людини різними сферами дозвілля, пов'язаного з фізичною активністю, та сприяли відродженню одного із найвищих досягнень давньогрецької культури – олімпійських ігор. Небезпідставна заслуга в цьому й ідей Реформації – «виправдання глибокою вірою». Проголошуючи рівність усіх перед Богом, свободу вибору і заперечуючи Церковні обмеження і заборони, протестантизму вдалося створити таку ціннісну систему, що мотивувала зміни у житті західної людини, доля якої залежить не тільки від Божої волі, а й активної діяльності. Виховний ідеал орієнтується на упорядкування життєвого світу людини, спрямованого на духовний та фізичний розвиток як слушну й угодну Богові справу.

Організаційні зусилля багатьох зацікавлених осіб у проведенні олімпійських фестивалів, на яких змагання супроводжувались виступом музикантів, акробатів, продажем напоїв та харчів, починаючи з XVII століття, не були даремними. Такі заходи продемонстрували можливості спорту виконувати соціально важливі функції, стати основою для фізичного, духовного, етичного та естетичного виховання особистості [6].

Не зважаючи на те, що християнство ще довгий час буде визначатись єдиним джерелом духовного і морального виховання людської особистості як виняткової особи, створеної Богом за Своїм образом і подобою, динаміка соціального інтересу до спорту стає досить відчутною.

Християнська церква в певній мірі зацікавилась ціннісним потенціалом спорту для фізичного розвитку людини й не забороняє використання елементів фізичної культури в освітньому процесі для духовного зростання семінаристів. Багато випускників духовних навчальних закладів опікувались спортом та зробили значний вплив на відновлення олімпійських змагань [6]. Під їх вплив потрапив і французький громадський діяч, ініціатор відродження давньогрецьких Олімпійських змагань П'єр де Кубертен.

У своїй олімпійській концепції та багатьох посланнях Кубертен наголошує на великій виховній значимості цінностей спорту, змагання та суперництва як для окремої особи, так і для усього суспільства. Для нього спорт – це релігія зі своєю церквою, своїми догматами, своєю службою, релігійною свідомістю щось на зразок християнського культу [9, с. 91–92]. Інтелектуальні, моральні і релігійні підвалини спорту повинні сприяти вихованню здорової та сильної молоді, гармонійного розвитку особистості, яка поєднує фізичні тілесні та внутрішні моральні якості у гармонії тіла і душі [9, с. 17–19].

Хоча християнська церква досить радикально засуджувала спорт як гріховні заняття людей, прагнення до революційних змін у європейському соціумі, та потреба у нових підходах до виховання особистості та способів її самореалізації стали потужним поштовхом для становлення спорту з усіма його атрибутами.

Цілком мирські, світські, земні морально-виховні виміри спорту не стали різким протиставленням духовному, релігійному світу, що в кінцевому рахунку не перешкоджало спортсменам та спортивним функціонерам сповідувати християнству віру, забезпечити подолання розриву між духовною і матеріальною сферами життя людини. Багато зірок спорту переконані в тому, що критерієм їх професійного успіху є віра у Бога. Відкрита демонстрація спортсменами у повсякденному житті, на тренуваннях та змаганнях сповідування віри дозволяє окремим дослідникам стверджувати про енергійну Божу допомогу для перемоги.

Життя спортсмена і християнина має цілу низку спільних рис, що полягають у необхідності дотримання законів і правил, прагненні до досягнення вищої мети, виконанні завдань відповідати своєму рівню і призначенню, участі в обов'язкових заходах. У них існує система покарань і нагород, безліч дисциплінарних обмежень та моральних законів, наявні наставники і вчителі тощо. Спортсмен як і християнин, який має справу з душею і не залишає поза увагою тіло, – це люди, органічна цілісність яких забезпечується єдністю та взаємозумовленістю духовного і матеріального, душі і тіла.

Сьогодні, усвідомлюючи кризу духовних цінностей, християнська церква здебільшого на прикладі ініціативної діяльності окремих священників, пастирів опікується створенням християнських спортивних федерацій, клубів, команд, проводить спортивні змагання, фінансує побудову та утримання спортивних зал, дитячих спортивних майданчиків і басейнів. Багато священників – це професійні спортсмени у минулому, а деякі священники ставали олімпійськими чемпіонами, переможцями в багатьох видах спорту та різних рівнях змагань. Заняття спортом та фізичною культурою для багатьох християн не є перешкодою

для богословської діяльності і пастирського служіння. Така діяльність характерна, перш за все, для протестантів, які наголошують на важливості та корисності спортивних змагань, спільній роботі і відпочинку відповідно до християнської етики. В той же час православна церква порівнює спорт з підприємництвом, торгівлею, шоу-бізнесом і вважає їх суперечливими та неприйнятними для священства [7, с. 155, 221].

Спорт як складова сучасної культури постійно розвивається, трансформується, модифікується відповідно до викликів часу, запитів людини і суспільства. Такий процес і результат на відміну від християнської практики є надзвичайно динамічним. Хоча християнська Церква переважно обмежувалась декларуванням власних позицій з приводу сутності людини та сенсу її життя, сучасний спектр уваги християнських мислителів все більше концентрується на виявленні специфічних властивостей способу життєдіяльності особистості у її фізичній і духовній цілісності. Намагаючись розібратися у хаосі сучасного світу та враховуючи масштаби розвитку спорту і його впливу на становлення людини, християнство прагне створити такі механізми ретрансляції духовно-моральних чеснот, які виконуватимуть функцію буферу у захисті етичних норм, у тому числі у спорті.

Спорт та християнство в сучасних умовах характерними для них способами і засобами поглиблюють індивідуальні сприйняття світу, створюють такі морально-виховні цінності, що сприяють самоствердженню молоді людини у різних сферах суспільного буття, мотивують їх на добрі справи, правильні вчинки. Чітка позиція щодо гармонійного розвитку особистості у єдності інтелектуальних, духовних та фізичних якостей та цілеспрямовані зусилля у боротьбі проти відомих людству проявів зла та шкідливих асоціальних явищ отримують загальну суспільну підтримку.

Висновки. Отже, виховний вплив в тривалій історії взаємозв'язків християнства і спорту як особливих соціокультурних явищ безперечний. В нинішній соціокультурній реальності християнство та спорт виявляються важливим чинником акумулювання та продукування суспільних ідеалів та світоглядних орієнтирів. Вони, поглиблюючи індивідуальне сприйняття світу та спонукальні мотиви для самореалізації, сприяють засвоєнню таких компетентностей, що орієнтують на успішний вибір особистої життєвої траєкторії.

Взаємозв'язки християнства і спорту ще далекі до свого ідеалу і на сьогодні для християнських мислителів та спортивних теоретиків можуть бути в певній мірі ідейно бажаними. Але означені проблеми виявляються важливими для розвитку педагогічної думки з метою позитивного морально-виховного впливу на формування всього підростаючого покоління.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Andrew Parker and Nick J. Watson Sport, Religion, and Beliefs. The Oxford Handbook of Sport and Society. Lawrence A. Wenner. Oxford University Press. 2023. P. 154–169
2. Kun László. Egyetemes testnevelés- és sporttörténet. A TF EGYETEMI TANKÖNYVE. SZERKESZTŐ: Dr. Nádori Lászlóné. Kiadó: Sport. Budapest. 1990. 385 o.
3. Nick J. Watson and Andrew Parker. Sport and the Christian Religion: A Systematic Review of Literature. Cambridge Scholars Publishing 12 Back Chapman Street, Newcastle upon Tyne, NE6 2XX, UK. 2014. 240 p.
4. Stuart Weir. What the Book Says About Sport. BRF (The Bible Reading Fellowship) January 1, 2000. 144 p.
5. Біблія або Книги Святого Письма Старого й Нового Заповіту: із мови давньоєврейської й грецької на українську дослівно наново перекладена, 2002, пер. І. Огієнко, Київ : Українське Біблійне Товариство, 1159 с.
6. Бубка С.Н. Олімпійський спорт: давньо-грецька спадщина та сучасний стан : автореф. дис. ... д-ра наук з фіз. виховання і спорту : 24.00.01; Нац. ун-т фіз. виховання і спорту України. Київ, 2014. 35 с.
7. Кислий А.О. Суспільний ідеал у сучасному християнстві : монографія. Чернігів : Десна Поліграф, 2020. 348 с.
8. Компендіум соціальної доктрини Церкви. 2008. Київ : Кайрос. 549 с.
9. Кубертен, П. де. Олімпійські мемуари. Київ : Олімпійська література, 1997. 178 с.